

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE ANLAM-BAĞLAM İLİŞKİSİNE BİR SÂKÎ-NÂME ÖRNEĞİ

An Example of Sâkî-nâme on The Meaning-Context Relationship in Classical Turkish Poetry

Özlem ÇAYILDAK

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ozlemcayildak@artuklu.edu.tr, orcid: 0000-0002-2943-8706

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 17.11.2023

Kabul/Accepted: 14.02.2024

DOI: 10.51592/kulliyat.1392157

Öz

Şiirde anlam-bağlam ilişkisini inceleyen, okuyucuların şiir ve şair hakkında anlaşılır ve doğru bilgiye ulaşmasını sağlayan metodolojik çalışmalardan biri bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarıdır. Bağlamlı dizin, metindeki sözcükleri ve geçtikleri yeri, sözcüklerin kullanım sıklığını gösterecek biçimde alfabetik olarak dizmektedir. Bu tarz bir çalışma, sözcüğün metinde hangi bağlamlarda kullanıldığına açıklık getirir. Klasik Türk şiirinin anlam zenginliği göz önünde bulundurulduğunda bağlam, şüphesiz büyük önem taşımaktadır. Kavramlar, hayaller, mazmunlar kendilerinden önce veya sonra gelen unsurlarla ilintili olarak yüzlerce farklı anlam taşıyabilmektedir. Bu çalışmada klasik Türk şiirinde sözcüklerin "bağlam"a göre nasıl farklı anlamlar kazandığı, Fakîrî *Sâkî-nâmesi* esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışmamız TEBDİZ projesi kapsamında ele alınmıştır. Proje kapsamında eserin, "Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük" çalışması yapılmıştır. 106 beyitten oluşan bu eserde kullanılmış olan kelimelerin tamamı metin içerisinde kullanıldıkları bağlama göre anlamlandırılıp proje sistemine kaydedilmiştir. Eserin sözlüğü hazırlanırken tespit edilen yapılarla bağlamdan hareketle anlam verilmiş olup bağlamsal yönüne dikkat edilmiştir. Böylelikle şairin anlam dünyası ortaya çıkarılmaya özen gösterilmiştir. *Sâkî-nâmede* yer alan (ateş, neşve-i aşk, şem', la'l-renk, sürh-gün kürk, mihr-i cihan-tab, mangal-ı sim, ayine gibi) farklı kelime kullanımları ve bağdaştırmalar tespit edilip bunlara şiirin bağlamından hareketle mana verilmiştir. Eserde geçen kelime ve kelime grupları ayrıntılı olarak incelenmiş, bağlamsal açıdan farklı görülen örnekler bu çalışmada ele alınmıştır. Kavramların bilinen manaları dışında müellifin onlara yüklediği yeni mana ve çağrışımlar ortaya çıkarılmıştır. Eserde mey kavramı âb-ı tâk, şeb-çerağ-ı Cem, dâfi-i gam, gül-i sürh-gün gibi ifadelerle 15 farklı bağlamda en sık kullanılan kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kadeh, sâkî, meclis, mest, muganni, bahar, saz kavramları da farklı bağlamlarda kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Klasik Türk şiiri, anlam-bağlam, Fakîrî, sâkî-nâme, bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük.

Keywords

Naşid İbrahim Bey, Enderun, classical Turkish poetry, commentary, localization, ghazal with "bak" redif.

ABSTRACT

One of the methodological studies that examine the meaning-context relationship in poetry and enable readers to access understandable and accurate information about poetry and poets is contextual index and functional dictionary studies. Contextual indexing is to arrange the words in the text and their places alphabetically, showing the frequency of use of the words. This type of study clarifies in which contexts the word is used in the text. Considering the richness of meaning of classical Turkish poetry, context is undoubtedly of great importance. Concepts, dreams, and metaphors can have hundreds of different meanings depending on the elements that come before or after them. In this study, how words gain different meanings according to "context" in classical Turkish poetry has been prepared based on Fakîrî Sâkî-nâmesi. Our study was handled within the scope of the TEBDİZ project. Within the scope of the project, "Contextual Index and Functional Dictionary" study was carried out. All of the words used in this work consisting of 106 couplets were given meaning according to the context in which they were used in the text and recorded in the project

system. While preparing the dictionary of the work, the structures identified were given meaning based on the context and attention was paid to the contextual aspect. Thus, care was taken to reveal the poet's world of meaning. Different word usages and associations in Sâkî-nâme (such as fire, neşve-i love, şem', la'l-renk, sürh-gûn fur, mihr-i cihan-tab, mangal-ı sim, ayine) were identified and The meaning is given based on the context of the poem. The words and word groups in the work have been examined in detail, and contextually different examples have been discussed in this study. Apart from the known meanings of the concepts, new meanings and connotations that the author attributed to them were also revealed. It has been determined that the poet uses the concept of mey intensively in 15 different contexts with expressions such as âb-ı tâk, şeb-çerağ-ı Cem, dâfi-i gam, gül-i sürh-gûn. He also used the concepts of goblet, saki, majlis, mest, muganni, spring, saz in different contexts.

Atıf/Citation: Çayıldak, Ö. (2024), "Klasik Türk Şiirinde Anlam-Bağlam İlişkisine Bir Sâkî-nâme Örneği", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Hasan KAVRUK Armağan Sayısı, 22(Mart), 137-149.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Özlem Çayıldak, ozlemcayildak@artuklu.edu.tr

GİRİŞ

Klasik Türk şiirini anlamak, şiirin unsurlarını ve şiir geleneğini kavramakla, şairin iç dünyasına, bilgi birikimine ve kelime hazinesine vakıf olmakla sağlanabilmektedir. Şiirin unsurlarının bilinmesi onun tahlil edilip çözümlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Şiirde bir kelimenin bağlamsal olarak sahip olduğu ve şairin o kelimeye yüklediği anlam vardır. Bu manalar her şiirde değişebilmektedir. Şairin kelimelerle kurduğu anlam dünyası ve bağdaştırmalar şairin hayal gücünü, şiirdeki kabiliyetini göstermektedir. Klasik Türk şairi, şiirdeki maharetini daha çok kelimelere yüklediği anlamlarla ortaya koymaktadır. Şiirin anlam dünyasına vakıf olmak, şairi/şiiri daha anlaşılır kılmak için son dönemlerde bağlamlı dizin çalışmaları yapılmaktadır. Bağlamlı dizin, metinde sık kullanılan sözcüklerin ve bağlamlarının tespit edilmesine yarayıp işlevsel bir sözlük hazırlayabilmek için gerekli malzemeyi sağlamaktadır. Bağlam (context) ile kastedilen dilbilimsel bağlamdır (context linguistic). Modern dilbilimde bu terim, göstergenin diğer göstergelerle oluşturduğu yapı içinde kazandığı anlamı karşılamaktadır. Sözcüklerin cümle içinde diğer sözcüklerle kurduğu ilişki ile kazandığı birbirinden farklı anlamlar; metinlerin tanıklığıyla tespit edilmektedir. İşlevsel sözlük çalışmaları, temelde anlam-bağlam ilişkisine dayanmaktadır. Bu tarz çalışmalar başlangıçta İncil metinlerine uygulanmıştır. Sözcükleri, diğer sözcüklerle oluşturduğu yapı içinde görebilmeyi sağlayan bu dizinler; kutsal metinlerin daha iyi anlaşılabilmesine katkı sağlamıştır. Batı'da edebî metinlerin de bağlamlı dizinlerinin hazırlandığı görülmektedir. Batı'da 19. yy'dan itibaren edebî metinlere uygulanan concordance yöntemi, 1987 yılında İran şairi Hafız'ın *Divan*'ına da uygulanmıştır (Şenödeyici 2017: 285).

Klasik Türk şiirinde, Furkan Öztürk tarafından klasik Türk şairinin ilk sözlüğü olan *Baki Divanı Sözlüğü* doktora tezi olarak çalışılmıştır. Daha sonra Özer Şenödeyici, *Nâilî Divanı'nın* işlevsel sözlüğünü ve bağlamlı dizinini doktora tezi olarak ortaya koymuştur. 2007 yılından itibaren başlayan ve klasik Türk edebiyatı eserlerinin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüklerini hazırlamayı amaçlayan "Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük/TEBDİZ" projesi kapsamında bu çalışmalara benzer birçok çalışma hazırlanmıştır (<https://www.tebdiz.com/>). Son zamanlarda bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarının sayısında ciddi artış görülmektedir. Bu tarihî metinler ve divanlar

anlam-bağlam açısından incelendikçe Türkçenin söz varlığı ile anlam dünyasının tarihsel gelişimi de tespit edilmektedir.

Çalışmamızda 16.yy'da Fakîrî tarafından yazılan *Sâkî-nâme* anlam-bağlam açısından ele alınmıştır. Sâkî-nâmeler, klasik Türk şiirinin yaygın ve önemli türlerinden biri olup gerçek ya da mecazi anlamıyla şarap ve çeşitlerinden, şarapla ilgili araç-gereçlerden, meclisten ve ağırlıklı olarak sâkîden bahseden eserlerdir. Şarap ve ilgili diğer unsurların anlatıldığı manzum eserlere “sâkî-nâme” adının verilmesi “Ey sâkî, eyâ sâkî, gel ey sâkî, getir sâkî vb.” nidalarla sık sık sâkîye seslenilmiş olmasıyla ilgilidir. Metinlerde en çok adı geçen, hitap edilen sâkî olmuştur. Türk edebiyatında sâkî-nâme muhtevalı “Sâkî-nâme, İşret-nâme, Sahbâ-nâme, Aşk-nâme” gibi adlarla anılan irili ufaklı, farklı nazım şekilleri ile yazılmış çok sayıda eser tespit edilmiştir. Bunlar bağımsız kitaplar şeklinde yazılmış manzum eserler olacağı gibi mesnevi türündeki eserde uygun görülen bir yerde parçalar şeklinde de olabilir. Bazen de şairlerin divanları içinde sâkî-nâme adı altında şiirlere rastlanır. Sâkî-nâmeler genellikle mesnevi nazım şekliyle yazılmış; ancak muhtevaya bağlı kalarak şairler nazım şekli ve vezin konusunda serbest hareket etmişler; terrib-i bent, terci-i bent veya kaside şekillerinde de yazmışlardır. Sâkî-nâmeler, genellikle *Fe'ülün/ Fe'ülün/ Fe'ülün/ Fe'ül* veya *Fe'ülün/ Fe'ülün/ Fe'ülün/ Fe'ülün* şekliyle yazılmışlardır. Bunun yanında diğer bahirlerin de kullanıldığını görmek mümkündür (Canım 1998: 12; Kortantamer 1983: 81).

Çalışmamıza konu olan Fakîrî'nin *Sâkî-nâme* adlı eseri öncelikli olarak TEBDİZ projesi sistemine yüklenmiştir. Daha sonra proje içerisinde internet tabanlı sisteme girişi yapıldıktan sonra tarafımızca kelimeler tek tek anlamlandırılıp sisteme yüklenmiştir. Ayrıca klasik Türk şiirinde sözcüklerin “bağlam”a göre nasıl farklı anlamlar kazandığı, metinden örnekler verilerek sunulmuştur. Böylelikle anlamların bağlama göre nasıl değişkenlik ve işlevsellik kazandığı gösterilmeye çalışılmıştır.

1.Fakîrî ve Eserleri

Fakîrî, günümüzde Makedonya sınırları içinde kalan Kalkandelen (Tetova) kasabasındandır. Tezkirelerde hakkında bilgi bulunmasına rağmen çoğu birbirinin tekrarı olduğundan hayatı hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Asıl adı ve ailesi hakkında bilgi yoktur. Riyâzî, meşrebinde “fakr u fenâ” emareleri olduğu için bu mahlası seçtiğini söyler. Hakkında bilgi veren bütün tezkirelerde -mahlasından hareketle- maddeten yoksul ama gönlü zengin bir kişi olduğundan söz edilir. Sicill-i Osmânî'ye göre Kanuni dönemi ortalarında ölmüştür.

Medrese kültürüne sahip olduğu anlaşılan Fakîrî'nin şiirlerinde Kur'an ve hadis ilimlerinden gelen çeşitli unsurlara rastlanmaktadır. Evliya Çelebi onun anında şiir söyleme kabiliyetinden söz etmektedir. Orta derecede bir şair olan Fakîrî'nin divanı bilinmemekle beraber çeşitli nazire mecmualarında bir divançe teşkil edecek miktarda gazelleri vardır.

1.1. Risâle-i Ta'rîfât: Şairin üzerinde Edith G. Ambros ve Kâşif Yılmaz'ın çalışmaları bulunan en tanınmış eseridir. 941 (1534-35) tarihinde kaleme alınan eser *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* vezinde bir mesnevidir. 159 fasıl içinde çeşitli devlet görevlisi, ticaret erbabı ve sanatkâr tipleri şehrengiz üslubunda kısa kısa tarif edilmektedir. Eserde muhtelif tabaka ve mesleklerden insanlarla devrin sosyal hayatına yer verilmiştir. Fakîrî'nin eserleri sanat bakımından önemsenecek bir seviyede olmamakla beraber tarihi birer vesika değeri taşırlar. Dilinin sade oluşu

yanında manzumelerinde klasik Türk şiirinde nadir görülen sonraları kullanılmaz olmuş bazı deyimlere de rastlanmaktadır.

1.2. Şehrengîz-i Fakîrî: Kimi nüshaları aynı aruz kalıbıyla yazılan Ta'rifât'la karışan eser, yirmi beş beyitlik bir girişten sonra Hz. Peygamber'in ve Kanuni Sultan Süleyman'ın övgüsüne geçilen eserde önce bir ilkbahar tasviriyle İstanbul'un methi yapılır. Daha sonra şehrin en ünlü güzeline uzunca bir manzume ile yer verilip arada başka bir İstanbul tasvirinden sonra diğer kırk üç güzel ele alınıp anlatılır. Fakîrî'nin bunlarla ilgili tasvirlerinde yer yer müstehcen ve mizahi bir yön kendini gösterir İstanbul tavsifi ve 43 gencin nitelenmesinden oluşur.

1.3. Letâif: İnsanlar, hayvanlar ve diğer konularda yaklaşık 34 anekdot içeren toplama bir eserdir. Eserdeki otuz dört latifenin yirmi ikisi insanlarla, sekizi hayvanlar, dördü de diğer şeylerle ilgilidir. İnsanlarla ilgili olanların içinde on ikisi Ahmed Paşa, Necâti Bey, Hayâlî, Figânî gibi meşhur şahsiyetlere dairdir. Bazı latifeler müstehcendir. Fakîrî'nin Edirneli Nazmî'nin Mecma'u'n-Nezâ'ir'inde ve Pervâne Bey Mecmuas'ında hemen hepsi birbirinin aynısı olan elli yedişer adet şiiri yer almaktadır (Yılmaz 1995: 131; <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fakiri>).

1.4. Sâkî-nâme: Fakîrî'nin *Sâkî-nâmesi*, 106 beyitlik küçük bir eser olup mütekârib bahrinin *Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl* kalıbıyla mesnevi şeklinde yazılmıştır. İki varaktan ibaret olan bu manzume İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bir mecmua (TY, no 4097) ile Atatürk Üniversitesi Ağah Sırrı Levend kitapları arasındaki bir yazmanın içinde mevcut olup Mehmet Arslan tarafından çalışılmıştır (2012: 430). Eser yedi bölümden oluşmaktadır. Sâkîye seslenişle başlayan eser "Hikâyet Ber-Sebil-i Temsîl, Hitâb-ı Sâkî, Sıfat-ı Fenâ-yı Dehr ve Bî-Vefâyî-i Ebnâ-yı Zamân, Şikâyet-i Cüvânân, Hitâb-ı Mugannî, İtmâm-ı Sühan, Hatm-i Sâkî-nâme" başlıkları ile devam eder. Sâkî-nâmelere genellikle sâkîye seslenişle başlanır. Fakîrî de *Sâkî-nâmenin* birçok yerinde sakiye seslenmekte baharın geldiğini, sâkînin gül renkli şarabı sunmasını, sâkînin sunacağı şarapla kendine geleceğini ve gamdan kurtulacağını söyler. Şair, *Sâkî-nâmesinde* elest meclisinin sâkîsi, Cem'in iki âlemi aydınlatan kadehi, hakikat şarabı, vahdet kadehi gibi tasavvufi unsurları kullanarak eserinde bahsettiği şarabın aşk şarabı olduğuna vurgu yapmış ve yanlış anlaşılıp suizanda bulunulmamasını istemiştir. Yer yer tasavvufi unsurların bulunduğu hem tasavvufi hem rindane şeklinde yazılmış bir sâkî-nâmedir.

Bu *Sâkî-nâme* Türk edebiyatında yazılmış diğer sâkî-nâmelerle sâkî, meyhane, şarap, bezm vb. kavramlarla muhteva yönünden büyük benzerlik göstermektedir. Eserde sâkî, şiirin ağırlık merkezini oluşturmakta sık sık onunla ilgili teşbihlere yer verilmektedir. Hitâb-ı Sâkî başlığı altında şair, baharda, yazda, hazanda, kışta dört mevsim ve günün her saatinde sâkîden şarap istemektedir. Sâkîden aşk şarabı istenerek giriş yapılan *Sâkî-nâmede*, felekten ve zamandan şikâyet, mevsim tasvirleri, şeb, subh, mey, câm, meyhane, mugannî gibi hususlar işlenerek aşk ve şarap meclisi düzleminde bir takım duygu ve düşünceler anlatılmaktadır (Yılmaz 1995: 132; Canım 1998: 59; <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/saki-name-fakiri>)

2. Anlam-Bağlam İncelemesi

Bu çalışmada klasik Türk şiirinde sözcüklerin bağlama göre nasıl farklı ve yeni anlamlar kazandığı Fakîrî *Sâkî-nâmesinden* örnekler verilerek sunulmuştur. Metnin derinliğine tam ve doğru bir şekilde erişmek amacıyla eserde

bulunan sözcükler metnin bağlamı esas alınarak kavramların hatırlattığı nitelik ve özelliklerin bütünü tespit edilerek anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Aşağıda *Sâkî-nâmede* sıklıkla kullanılan mey, kadeh, sâkî, meclis, bahar, mest, muganni, saz kavramlarının birbirinden farklı anlam değerleri örneklerle gösterilmiştir. Söz konusu kavramlardan mey yapıldığı maddeden hareketle, rengi, tesiri, kıymeti, parlaklığı gibi yönleriyle; sâkî meclisteki önemi, etkisi ile; kadeh parlaklığı gibi yönleriyle çeşitli benzerlik ilgisi kurularak farklı şekillerde ifade edilmiştir. Şair bahsedilen kavramları doğrudan söylemek yerine birden fazla kelimeyle bağlam yoluyla anlatmıştır. Klasik Türk şiirinde yaygın kullanılan mey, kadeh, meclis, sâkî gibi kelimeleri başka kavramlarla ilgi kurarak ifade etmiş böylece yeni bağlamlar oluşturmuştur. İncelememizde ilk olarak sözcüğün gerçek anlamı ya da anlamları açıklanmış, daha sonra mecaz ve teşbihler örnekleriyle verilmiştir. Çalışmada kelimelere bağlamdan hareketle anlamlar verilmiş ve kurulan bağdaştırmaların bağlamsal yönüne dikkat edilmiştir. Bu tarz bağlam çalışmaları hem eserin yazıldığı devrin söz varlığının ortaya konulması hem de Türk dilinin gelişim ve değişim sürecinin takip edilmesi için önemli kaynak niteliğindedir.

2.1. Mey

Klasik Türk şiirinin zengin muhtevası çerçevesinde yüzyıllardır kullanılan en önemli kelimelerden biri meydur. Mey kavramı bu edebiyata yön veren kelime grubu içinde ilk sıralardadır. Mey, şarap, bade klasik Türk şiirinde en çok kullanılan içecek olup rengi, lezzeti, sarhoş ediciliği, icat edilişi ile çeşitli benzetmelere konu olur. Sevgilinin dudağı ve yanağıyla da benzerlik ilgisi kurularak çoğu yerde mazmun olarak kullanılır (Doğan 2008: 65). Mey, *Sâkî-nâmede* rengi, tesiri, yakınlık ilgisi gibi çeşitli özelliklerle benzetme yoluyla birçok farklı bağlamda kullanılmıştır. Şair, mey demeden meyi akıllara getirmeyi birbirinden farklı şekillerde başarmıştır.

2.1.1. Asma/ Üzüm Kütüğü Suyu

Şarabın üzümünden yapılması, üzümle ilgili birçok terkinin oluşmasına vesile olmuş, şarap ham maddesi olan üzümden yola çıkılarak beyitte âb-ı tâk şeklinde ifade edilmiştir. Şair, temiz anlayışlı akıl sahibine seslenir ve diğer şaraplarla kıyaslama benim mey dediğim üzüm suyudur, der. Böylece beyitte geçen şarabın yaygın bilinen şaraptan farklı olduğuna dikkat çeker:

Gel ey sâhib-i hûş-ı idrâk-ı pâk / Kıyâs itme mey didüğüm âb-ı tâk (M10)

2.1.2. Aşk /Aşk Neşesi

Şarap şiirlerde aşk, muhabbet ve sevdayı anlatmak için kullanılır. Aşkın insanı kendinden geçirici özelliği, mest ediciliği ve dünyada hiçbir şeyde bulunmayacak derecede keyif vericiliği şarapla olan benzerliğini kuvvetlendirir. Aşk ve şarap her ikisi de kişiyi kendinden geçirir, aynı zamanda bağımlılık yapar. Âşık aşka da şaraba da doymaz, içtikçe içesi gelir. İlk anda hissedilmeyen sonra fark edilen ve acıtan aşk şarabı da aslında aşk gibidir (Bahadır 2013: 128). Bu ortak özelliklerden dolayıdır ki Fakîrî de *Sâkî-nâmesinde* şarabı çoğunlukla aşka benzetmiştir. Aşk ile dolu olan kadehten son nefesini çekip sözünü mutlulukla bitiren şair, elest meclisinin sâkîsine seslenir ve aşk neşesi ile sarhoş olmak istediğini dile getirir:

Çeküp son nefes 'aşkdan tolu câm / İdem ol safâ ile hâtm-i kelâm (M106)

Gel ey sâkî-i bezm-gâh-ı elest / Beni neşve-i 'aşk ile eyle mest (M1)

Benzetme ilgisi ile oluşturulan “aşk şarabı” ifadesi de *Sâkî-nâmede* sıklıkla karşımıza çıkar. Elest meclisinin sarhoşları aşk şarabı ile sarhoş olmuştur. Sefa meclisine layık olmayı arzulayan şair yine aşk şarabı ile daha iyi olmayı ister. Bahsettiği şarabın aşk şarabı olduğuna dikkat çeken şair sakın yanılıp suizan etme diye de uyarıda bulunur:

İlâhî be-mestân-ı bezm-i elest / Mey-i 'aşkun ile beni eyle mest (M104)

Beni kıl o bezm-i safâya sezâ / Mey-i 'aşk ola ana hâlet-fezâ (M3)

Mey-i 'aşkdur didüğüm sana ben / Yanılıp şakın eyleme sû-i zan (M13)

2.1.3. Ateş

Ateşin keşfi insanoğlunun en önemli buluşlarından biridir. Ateşin kıvılcımı, közü, dumanı, rengi, yanarken çıkardığı ses türlü efsanevi anlatımlara neden olmuştur. Klasik Türk şiirinde ateş, âşığın içinde bulunduğu aşkın ızdırabıdır. Şarap da renk itibarıyla bir ateş-i seyyale (akıcı ateş)'dir (Pala 2004: 41). Rengi ve hararet vericiliği yönüyle şarap, ateşe benzetilmiştir. Kış mevsiminde meclislerin kurulmasını isteyen şair, bu zamanlarda da gönlü cezbeden meclisi kur, gümüş mangalı da ateşle doldur der:

Bu dem eyleyüp bezm-i dil-keş yine / Pür it mankal-ı sîme âteş yine (M36)

2. 1. 4. Cem'in Gece Kandili

Mum ve kandil, eski dönemlerde meclis ve eğlence yerlerinin aydınlatılmasında kullanılmıştır. Şarap meclislerinin akşamları kurulması, şarabın yasak olduğu zamanlarda karanlıkta içilmesi nedeniyle kandiller meclisler için önemlidir. Şarap, çoğu zaman karanlık gecelerde meclis ehline yol gösterendir, vefa meclislerinin ışık kaynağıdır. Meclisin içinde mum gibi ışık saçan şarap olunca geceler gündüz olur (Çayıldak 2018: 158). Beyitte Cem'in geceyi aydınlatan kandilini isteyen şair, bu kandilin ışığının da bütün dünyayı aydınlatacağını söyler:

Getür sâkiyâ şeb-çerâğ-ı Cem'i / Ziyâsı pür itsün bütün 'âlemi (M6)

2.1.5. Cem'in Kadehinin Işığı

Kadehi bulan kişinin Cemşid olduğu söylenir, Cemşid'in yedi çeşit madenden oluşan yedi köşeli efsanevi kadehinin ismi câm-ı cihân-nümâ, câm-ı Cem olup şiirlerde sıklıkla karşımıza çıkar. (Pala 2004: 83). Şair sâkîden Cem'in kadehinin ışığını istemektedir, hatta bunun için acele etmektedir, çünkü gam karanlığı gönlünü karartmaktadır:

Şanı sâkiyâ şu 'le-i câm-ı Cem / Beni tîre-dil kıldı târîk-i gam (M64)

2.1.6. Dünyayı Parlatan Güneş

Gökyüzünde güneş nasıl dönüyorsa şarap da mecliste öyle döner. Ayrıca güneş dünyanın etrafında dönmektedir, bu durum şarap kadehinin mecliste devretme hadisesini akıllara getirir. O şarap ki dünyayı parlatan güneştir fakat kimya gibi nadir bulunur:

O mey gerçi mihr-i cihân-tâbdur / Velî kîmyâ gibi kem-yâbdur (M17)

2. 1. 7. Fitilsiz Mum

Mum, şem, kandil, çerağ meclisin vazgeçilmez unsurlarındandır. Meclis eğer gece yapılıyorsa mutlaka aydınlatmaya ihtiyaç duyulacaktır. Mum hem aydınlatır hem de meclisin süsüdür. Şarap da tıpkı mum gibi yolunu kaybetmiş kimselere yol gösterir, rehberlik eder, meyhane yoluna kılavuzluk eder. Beyitte eline fitilsiz mumu alan sâkî meyhane yolunda şaire yol gösteren olur:

Alup destüne şem'a-i bî-fetîl / Bana mey-kede râhına ol delil (M7)

2.1.8. Gam Defeden

Klasik Türk şiirinde her daim dertli, kederli meclis ehli vardır. Bu dertlerin çaresi tabiplerde yoktur, gam hastalığının ilacı bulunmamıştır. Bu gamın dağılması için tek çare şarap içmektir. Bu nedenle şair sâkîden gamı defeden şarabı sürekli ister, Cem'in kadehini içip gam ve kederden kurtulmayı arzular:

Bana sâkiyâ dâfi 'i gam getir / Meded eyle câm-ı dem-â-dem getir (M80)

Bana sun câm-ı Cem'i nûş idem / Ola kim biraz eyleyem def'-i gam (M69)

2.1.9. Hazine

Genc; hazine, kıymetli eşyaların saklanıp korunduğu yerdir (Çağbayır 2017: 538). Şarabın içinde saklandığı şarap kütü hazine kütüdür, şarabın kendisi de kıymetli eşya, altın veya nesnedir. O şaraptan içen sana içtiğini söylemez çünkü hazine kütünü bulan bunu kimseye söylemez:

O meyden içen sana içdim dimez / Hum-ı genci bulan 'ayân eylemez (M18)

2.1.10. Kırmızı Renkli Gül

Şarap renginin kırmızı oluşu sebebiyle gül, la'l, lale vs. gibi kavramlara sıklıkla benzetilir. Şairler bazen gül renkli şarap diyerek benzerlik ilgisi kurar bazen de kırmızı renkli gül diyerek şarabı kasteder. Aşağıdaki beyitte şair sâkîye seslenir ve baharın geldiğini kırmızı renkli gülü getirmesini ister:

Ķanı sâkiyâ ol gül-i sürh-gûn / Bahâr irdi geldi zamân-ı cûnun (M29)

2.1.11. Kırmızı Renkli Kürk

Bahar mevsimi işret zamanıdır, gül bahçesi olan içki meclisleri kışın talan olmuştur. Kış mevsiminde de eğlenceden eksik kalınmaz, oda sohbetlerine devam edilir. Kış geldi diye saf şaraptan mahrum kalınmaz, kış soğuşunda bir kadeh şarap içmek insana samur kürkten daha iyi gelir (Çayıldak 2018: 270). Şair, sâkîye seslenir ve kış vaktinin geldiğini kırmızı renkli kürkünü giymesini söyler. Baharda kırmızı güle benzetilen şarap kışın kırmızı renkli kürke benzetilir:

İrişdi yine sâkiyâ vakt-i dey / İçinden bugün sürh-gûn kürki gey (M35)

2.1.12. La'l Renkli

Lal, kırmızı ve değerli, yakuta benzeyen bir taştır. En kıymetlisi Bedehşan dağlarında olan bu taşın, gerçekte beyaz olduğu hâlde ciğer kanıyla boyanıp güneşe bırakıldığı ve güneşin etkisiyle kırmızı renge dönüştüğü rivayet edilir (Pala 2004: 283). Rengi ve kıymeti yönüyle şarap lal ve yakuta benzetilir. La'l renkli şarabı içen şair, sevgilinin la'l gibi kırmızı dudaklarını unutmaktadır:

Sun ol la'l-rengi bana dâ'imâ / Ferâmûş idem la'l-i dildârı tâ (M81)

2.1.13. Mum

Şarap, yolunu kaybetmişlere yol gösteren bir kandildir, mumdur. O meyhane yolunda yol gösterendir. Can ve gönül meclisine şarap mum, kadeh ise pervanedir. Gece olunca sâkîden her şeyi aydınlatıp parlatacak olan mum istenir:

Şeb irdi getir sâkiyâ şem'üni / İde rûşen ol şem ' ile cem'üni (M37)

2.1.14. Neşe

Neşe sözcüğünün gülme, eğlenme, sevinme belirtisi, keyif anlamlarının yanında hafif sarhoşluk, çakırkeyif olma anlamı da vardır (Çağbayır 2017: 1270). Kadeh her ne kadar topraktan yapılmış olsa da cana neşe, ferah vermektedir:

Ne denli sıfâlin olursa kadeh / Virür neşveyi yine cânâ ferah (M94)

2.1.15. Şevk

Şevk, bir şeye karşı duyulan aşırı istek, heves; neşe, sevinç anlamlarındadır (Çağbayır 2017: 1539). Şarabın tesirinden hareketle şair şarap ile şevk arasında benzerlik ilgisi kurmuştur. Gönüllere can bahşeden sâkî Hz. İsa'ya benzetilmiştir, ölü gönülleri şevk şarabı ile yeniden canlandırmaktadır. Aşk meclisinin rehberi gönüldür, gönülü şenlendirecek olan ise şevk şarabıdır:

Mesîhâ –veş ol sende cân-bahş-ı dil / Bu dil-mürdeyi şevk ile zinde kıl (M44)

Dili meclis-i 'aşka irşâd kıl / Mey-i şevk ile gönlümi şâd kıl (M2)

2.2. Kadeh

Kadeh, klasik Türk şiirinde şarap içmek amacıyla kullanılan çeşitli araçların adıdır. Şiirlerde câm, ayak, çanak, minâ, kadeh, kap, kâse, peymâne, piyale, ritl, sâgar, sebû, sıfâl, tas vs. şekillerde kullanılmaktadır. Kadehi bulan kişinin Cemşid olduğu söylenir, bu bakımdan câm-ı Cem şeklinde birçok beyitte yer almaktadır. Şairler bazen kadeh diyerek kadehin içindeki içkiyi de kasteder. Kadeh klasik Türk şiirinde genellikle parlak, gümüş işlemeli, sırça, yıldızlı olarak geçmekte ve kadeh için bu bağlamlarda benzetmeler yapılır (Pala 2004: 82).

2.2.1. Ayna

Aynanın karşısındakini gösterme ve yansıtma özelliği vardır. O aydınlık, parlak ve lekesizdir. Kadeh için dünyayı gösteren "cihân-nümâ" ifadesi kullanılır, bu nedenle kadeh de bir ayna özelliği gösterir (Şentürk 2017: 379). Bu

içi şarap dolu aynalaşan kadehte görünen yalnız kişinin kendi değil, bütün kâinattır. Kadeh, sâkinin elinde ay ve güneşten daha parlak, âlemleri gösteren ışıklarla dolu bir ayna olup gönül ülkesini gösterir:

O sâgar ki âyînedür pür-ziyâ / Gönül mülkine oldı 'âlem-nümâ (M65)

2.2.2. Mangal

Mangal, ısınmaya, bir şey pişirmeye yarayan, sac, bakır veya pirinçten, türlü biçimlerde üstü açık ayaklı ocak, korluk (Türkçe Sözlük 2011: 1620). Kışın gelmesiyle havalar soğumuştur ancak şair meclisin her mevsimde kurulmasını istemektedir. Kışın insanın içini ısıtan ateş gibi şarap gümüş mangal içinde sunulmaktadır:

Bu dem eyleyüp bezm-i dil-keş yine / Pür it mankal-ı sîme âteş yine (M36)

2.3. Sâkî

Sâkî, su dağıtan, su veren, içki meclislerinde kadeh sunan, içki dağıtan kimsedir. Klasik Türk şiirinde sâkî önemli bir yere sahiptir, bu sebeple bağımsız edebî bir tür olarak "sâkî-nâmeler" yazılmıştır. Sâkî-nâmelerde şairler sıklıkla sâkîye seslenir ve hemen her şeyi ondan isterler. Sâkî, bezm âleminin en önemli unsurlarından biridir, meclise neşe ve canlılık veren kişidir. Asıl görevi içki dağıtmak olsa da meclistekilerin isteklerinin sonu gelmez, bu sebeple meclis içindeki en zor görev sâkîindir; çünkü meclisteki hemen her şeyden o sorumludur. Meclis ehlinin derdinin dermanı sâkînin elindedir, sâkî meclisin olmazsa olmazı, hasta gönüllerin ilacıdır (Çayıldak 2018: 46).

2.3.1. Mesih

Hz. İsa'nın Allah'ın izniyle ölüleri diriltme mucizesine sahip olduğu bilinmektedir. Mesih, Hz. İsa olarak bilinir ve şiirlerde hayat bahşetme, can vermeyle birlikte anılır. Sâkî ölü gönüllere şevk şarabı ile canlılık bahşedip Hz. İsa gibi onları canlandıracak, diriltecektir:

Mesîhâ-veş ol sende cân-bahş-ı dil / Bu dil-mürdeyi şevk ile zinde kıl (M44)

2.3.2. Hekim

Hekim, doktor şiirlerde aşk derdine deva olan kişiler için benzetme olarak kullanılır. Gerçek doktor aşk derdine deva olamaz, aşk derdinin tek ilacı sevgilidir. Sâkî meclisin sevgilisi olunca aşkından hasta olan âşıklara deva da ondadır, bu yönüyle sâkî tabiptir. Aşk derdiyle hasta olan gönüllere yine lütfedip iyileştirecek olan da sâkînin kendisidir:

Dili derd-i 'aşkunla bîmâr kıl / Yine ana lutfunla tîmâr kıl (M104)

2.4. Meclis

Meclis, toplanıp oturulacak ve konuşulacak yer, toplantı yeri anlamındadır. Klasik Türk şiirinde meclisin kurulduğu ayş u işret vakitleri oldukça kıymetli ve değerlendirilmesi gereken zamanlardır. Klasik Türk şairi eğlenmek ve şarap içmek için herhangi bir mevsimi ve saati beklememiştir, her dönem ayş u işrete uygun zemin hazırlamıştır. Bu nedenle meclis hemen her mevsimde kurulmuş ve her mevsimin kendine göre ayrı zevkleri olmuştur. Meclis bu şiir geleneğinde çeşitli benzerlik ilgisiyle farklı bağlam ve benzetmelerle sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Bahadır 2013: 179).

2.4.1. İki Cihanın Tahtı

Taht, hükümdarların oturduğu büyük koltuk, hükümdarlık makamıdır. Meclis taht olunca tahta oturan da padişah olur. Şair, meclisin hizmetçisi olmakla iki cihana padişah olmayı aynı görür, meclisle taht arasında benzerlik ilgisi kurmuş, meclisi daha değerli ifade etmiştir:

O bezme eger keş-gerdân olam / Serîr-i dü-kevne Süleymân olam (M5)

2.4.2. Âlem

Âlem; evren, kainat, dünya, yeryüzü ve mecazi anlamda eğlence demektir (Çağbayır 2017: 69). Şair sakiden bütün âlemi yani meclisi aydınlatacak olan kadehi istemektedir:

Getür sâkiyâ şeb-çerâğ-ı Cem'i / Ziyâsı pür itsün bütün 'âlemi (M6)

2.5. Mest

Mest, sarhoş, kendinden geçmiş anlamındadır. Âşık, bazen içtiği şarabın etkisiyle bazen de sevgilinin aşkından, hasretinden veya güzelliğinden sarhoş olmaktadır. Şiirlerde sıklıkla karşımıza çıkan mestlik hâlini şairler bazen delilik, akli başından gitmek bazen de akıllanmak şeklinde ifade etmiştir (Çayıldak 2018: 325).

2.5.1. Hüsrev-i Cem-cenab

Şarabın içen kimseye neşe, mutluluk verdiği önceki beyitlerde görülmüştür. Meclisin tahta benzetildiği metinde şarap içip neşelenen şair kendisini şarabın mucidi olarak bilinen Cem sultan gibi hissetmektedir:

O meyden olursam eger neşve-yâb / Olam ben daği hüsrev-i Cem-cenâb (M21)

2.5.2. Pür-huş

Pür-huş; çok akıllı, her şeyi bilen anlayan, idrak eden anlamındadır (Çağbayır 2017: 1357). İçen kişiye sersemlik, mestlik değil de akıl ve idrak kazandıran ilahi aşk şarabı olmalıdır. O öyle bir şaraptır ki başka şarapla sakın kıyas etme çünkü bu şarap sarhoşluk ve sersemlik vermez aksine bu şaraptan içen kimse akıllanır. Şair şarabın tesirlerinden birinin de akıllanmak olduğunu dile getirir:

O meyden içen kimse pür-hûş olur / Kıyâs itme ki mest ü medhûş olur (M19)

2.6. Bahar

Klasik Türk şiirinde mevsim denildiğinde ilk akla gelen bahar mevsimi olmuştur. Meclisin toplanmasını dört mevsimde de çeşitli sebeplerle dile getiren klasik Türk şairi, bahar mevsimini ayrıca sevmektedir. Bahar mevsimi denilince akla meclis, şarap, kadeh ve güzeller gelmektedir. Âşık/şair arzuladığı mevsim olan baharın güzelliklerini her fırsatta farklı benzetme ve bağlamlarla dile getirmektedir.

2.6.1. Delilik Zamanı

Bahar, vücutlarda kan deveranının tebeddül zamanıdır. Cinnet, beyindeki akıl ve muhakeme hücrelerine kanın fazla hücumundan ileri gelir. Bu mevsimde ağaçlara su sereyan eder, insanların vücutlarına da zindelik yayılır. İşte bu mevsimde kabına sığmazlık olur ve delilerin cinneti özellikle bu mevsimde artarmış (Onay 2000: 112). Tabiatın

canlandığı, havaların ısınmaya başladığı, çiçeklerin açıldığı bu mevsim meclisin de kurulması için en uygun zamandır. Tabiatı canlandıran bu mevsim insanlara da coşkunluk, neşe verir, gönülleri gam ve kederden kurtarır, akılları baştan alır. Bahar gelince sâkîden kırmızı renkli gül istenir:

Ķanı sâkiyâ ol gül-i sürh-gûn / Bahâr irdi geldi zamân-ı cünun (M29)

2.6.2. Çimen Zamanı

Baharın gelişyle tabiat canlanır, çiçekler açar, lale gibi kadehler ortaya çıkar. Gül bahçesinde ötüşen kuşlar gönülden kederi siler, gönlü hoş nağmelerle doldurur. Baharda bahçelerde kurulan meclisler sonbahar mevsimi gelip çimen zamanları bitince evlerde kurulur. Şair sonbaharda sâkîden kadehi eve getirmesini ister:

Hazân irdi gitdi çemen demleri / Getür sâkiyâ hâneye sâgarı (M33)

2.7. Muganni

Muganni, şarkıcı anlamındadır (Çağbayır 2017: 1093). Klasik Türk şiirinde eksiksiz, tam bir meclis tasviri yapan şair muganniye de unutmamaktadır. Olağanüstü güzel sesi ile meclis ehlini eğlendiren, gam ve kederi unutturan muganni mecliste mucizeler göstermektedir.

2.7.1. Mucize Gösteren

Mu'ciz-nümâ, mucize gösteren, mucize derecesinde olağanüstü işler yapan anlamındadır (Devellioğlu 2004: 661). Mecliste tüm yeteneklerini sergileyen muganniler için özellikle bu meclisler kendilerini göstermeleri için bir fırsat olmaktadır. Şair, kendisini dinleyenlere arzu nakşeden muganniye seslenir ve mecliste mucizeler göstermesini ister:

Mugannî gel ey nakş-bend-i hevâ / Biraz ol bu mecma 'da mu 'ciz-nümâ (M45)

2.7.2. Hz. Davud

Hz. Davud, klasik Türk şiirinde olağanüstü gür ve güzel sesli gibi vasıflarıyla zikredilmiştir. Dağlar ve kuşların, vahşi hayvanların onunla beraber zikretmesi, güzel sesine karşılık veren kuşların sesiyle karışarak kayalardan yankılanması bu sebeple olmalıdır (Şentürk 2019: 59). Şair meclisin mugannisini yaratılmışlar arasında en güzel sese sahip olan Hz. Davud'a benzetmiştir. Muganninin yakıcı sesinin arzusuyla vahşi hayvanlar ve kuşlar helak olacaktır:

Sadân eyle Dâvûd-veş sûz-nâk / Hevâ vahş u tayrı ola tâ helâk (M46)

2.7.3. Bülbül

Meclisin kurulması için en uygun mekânlardan biri gül bahçesidir. Gül, bülbül, gonca, kuşlar, rüzgâr, su, çiçekler, ağaçlar meclisin en önemli süsleridir. Meclis gül bahçesinde kurulunca orada şarkı söyleyen muganni bülbül olur, meclisteki bu güzel şarkı ve nağmeler ta gökyüzüne yükselir, işret meclisini bu nağmeler daha da eğlenceli hâle getirir. Gül bahçesinde gül gibi açılan muganni bülbül gibi şarkılar söylemektedir:

Mugannî yine söyle bülbül gibi / Bu meclisde sen de açıl gül gibi (M86)

2.8. Saz

Gam ve kederi defeden eğlence meclisi tasviri yapılırken meclisin musiki aletlerini unutmak mümkün değildir. Meclisi neşelendiren musiki aletleri, mutrib, muganni ve sazendeler de çeşitli benzetmelerle şiirlerde karşımıza çıkar.

2.8.1. Sarhoşlara Sevinç Veren

Saz; telli, saplı, mızraplı enstrümanların genel adıdır. Hem genel musiki aletlerine hem de bir tek alet olan saza ad olması şiirlerde geçen “saz” kelimesinin hangi anlamda kullanıldığını bilmemizi zorlaştırır. Şair, bu enstrüman için sarhoşlara sevinç bahşeden ifadesini kullanarak sazların meclisteki önemine de dikkat çekmektedir. Dünyanın sıkıntılı meclis ehlinin gönlünü kırmıştır, muganninin meclistekilere sevinç veren sazı eline alma vaktidir:

Muğannî ele al tarab-bahş-ı mest / Dili eyledi cevri-gerdûn şikest (M66)

Sıralanan örneklerde görüldüğü gibi şair, metin bağlamında bir kelimeyi gerçek anlamının dışında çok farklı anlamlarda kullanabilmektedir. Bu birbirinden farklı anlamların metin sözlükleri çalışmalarında yer alması klasik Türk şiirinin/şairinin söz ve anlam zenginliğini göstermesi bakımından son derece önem arz eder.

SONUÇ

Bir şiirin doğru anlamına ulaşmak ve edebî değerini ortaya koyabilmek için şiirin metninin amacına uygun ve doğru bir şekilde incelenmesi şarttır. Şairler dilin sınırsız imkânlarından yararlanarak yaptıkları seçimlerle sözcüklere farklı anlamlar kazandırmışlardır. Bu sebeple bir metnin doğru anlamına ulaşmak için sözcüklerin bağlam içinde değerlendirilmesi gerekli bir husustur.

Klasik Türk edebiyatı metinlerini anlamak için günümüzde yapılan en önemli çalışmalardan biri bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarıdır. Bu tarz çalışmalar şairin/yazarın kullandığı sözcükleri, metinde geçtikleri yeri, kullanım sıklığını ve sözcüğün hangi bağlamlarda kullanıldığını göstermesi bakımından son derece önemlidir. Bu işlevsel sözlükler, sözcüklerin cümle içinde diğer sözcüklerle kurduğu ilişkiden hareketle onlara anlam kazandırır. Bu tür çalışmalar, şairin sözvarlığını oluşturan dil unsurlarını bütün olarak görmeyi sağlar ve şiiri doğru bir şekilde anlamlandırmaya yardımcı olur. Bu çalışma ile klasik Türk şiirini anlamlandırma ve yorumlama aşamasında bağlamın önemli bir katkısı olduğu görülmüştür. Çalışmada Fakîrî *Sâkî-nâmesinden* verilen örneklerle, metni oluşturan sözcüklerin diğer sözcüklerle çağrışım ilişkisi, metin içi bağlam gibi hususlar dikkate alınarak metnin tam anlamına ulaşmak için sözcüklerin birbiriyle olan ilişkisinin değerlendirilmesi gerektiği saptanmıştır. Fakîrî *Sâkî-nâmesinde* mey sözcüğü tek başına âb-ı tâk, neşve-i aşk, ateş, şeb-çerağ-ı Cem, mihr-i cihân-tâb, şem'a-i bifetil, dâfi-i gam, hum-ı genç, gül-i sürh-gûn, sürh-gûn kürk, la'l renk, şem' gibi 15 farklı bağlamda kullanılmıştır. Bu kullanım sıklığıyla şairin eserinde en çok tanımladığı kelimenin mey olduğu tespit edilmiştir. Bu kullanım klasik Türk şiirinin derinliğine tam anlamıyla erişebilmek için bağlamın özellikle esas alınması gerektiğini gösterirken aynı zamanda şairin bir sözcüğe birçok anlam kazandırmasıyla dile ne kadar hâkim olduğunu da göstermiştir. Ayrıca kadeh ayine, mankal-ı sim; sâkî mesih, hekim; meclis serir-i dü-kevn, âlem, mest Hüsrev-i cem-cenâb, pür-huş; muganni muciz-nümâ, Hz. Davud, bülbül; saz tarab-bahş-ı mest şeklinde farklı kavramlarla ifade edilmiştir.

Metinde mey, sâkî, meclis, kadeh gibi kelimeler tek başına da kullanılmıştır; ancak bu kelimeleri doğrudan söylemek yerine birtakım kelimeleri bir araya getirerek ifade etmek şairin kelime hazinesi ve üslubunu ortaya koymaktadır. Sözcüklerin her birinin mercek altına alındığı bu tarz çalışmalar sayesinde şairin şiir dilini inşa ederken başvurduğu yollar tespit edilebilmekte böylece şairin şiirinin anlam dünyasına giriş için gerekli bilgiler elde edilebilmektedir. Bu ve benzeri veriler klasik Türk şairlerinin müşterekleri ve farklılıklarını ortaya koyacak ve onların edebiyat tarihinde konumlandırılması için araştırmacılara kolaylık sağlayacaktır.

Anlam-bağlam esasına dayanan çalışmaların, şairlerin sözcüklere kazandırdıkları çeşitli anlam değerleri, sözcüklerin anlam çerçevesi, anlam değişimleri ve şairin özgün kullanımlarının tespiti hususunda önem arz eden çalışmalar niteliğinde oldukları anlaşılmıştır. Klasik Türk şiirini oluşturan her sözcüğün anlamının metin içinde diğer sözcüklerle kurduğu ilişki ve çağrışım ile belirlenmesi gereklidir. Çalışmada bağlamli dizin ve işlevsel sözlük yöntemiyle hazırlanan Fakîrî *Sâkî-nâmesi* sözlüğü sayesinde şairin üslubu ve diline dair önemli örnekler tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Arslan, Mehmet (2012). *Sâkî-nâmeler*. Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Araştırmaları 1. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Bahadır, Savaşkan Cem (2013). *Divan Edebiyatında Şarap ve Şarapla İlgili Unsurlar*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Canım, Rıdvan (1998). *Türk Edebiyatında Sâkinâmeler ve İşretnâme*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çağbayır, Yaşar (2017). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çayıldak, Özlem (2018). *Klasik Türk Edebiyatında Sâkî-nâmeler "Şekil ve Muhteva İncelemesi"*. Doktora Tezi Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Çayıldak, Özlem (2023). "Sâkî-nâme (Fakîrî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/saki-name-fakiri>. [Erişim Tarihi: 14 Kasım 2023].
- Devellioğlu, Ferit (2004). *Osmanlıca-Türkçe Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğan, Muhammed Nur (2008). "Divan Şiirinde Şarap Metaforları" *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi* C38, ss. 63-98.
- Kortantamer, Tunca (1983). "Sâkî-nâmelerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimine Genel Bir Bakış", *EÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (2), ss. 81-91.
- Köksal, Fatih (2023). "Fakîrî" *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fakiri>. [Erişim Tarihi: 12 Kasım 2023].
- Onay, Ahmet Talat (2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öztürk, Furkan (2007). *Baki Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Pala, İskender (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Şenödeyici, Özer (2011). *Nâilî Divanı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Şenödeyici, Özer (2017). "Üslûp Araştırmaları Açısından Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları: Nâilî Örneği". *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* Volume:3, Issue: 1, Winter 2017, (282-306).
- Şentürk, Ahmet Atilla (2017). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu 2*. İstanbul: OSEDAM
- Şentürk, Ahmet Atilla (2019). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu 3*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Türkçe Sözlük (2011). (hız) Şükrü Akalın vd. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, Kaşif (1995). "Fakîrî" *TDVİA*. C12. İstanbul: TDV Yayınları. 131-132.

